

Josef Černík – moravský regionální skladatel a hudební folklorista

Josef Černík – Moravian Regional Composer and Music Folklorist

Abstract

Josef Černík was a representative of Czech regional musical culture primarily in the first half of the twentieth century. His creative legacy is unusually varied. As a composer he worked mostly in smaller musical forms. One of his characteristics was that he was inspired by the poems of Petr Bezruč, Jiří Wolker and Moravian and Slovak folk songs. Leoš Janáček had the most intensive artistic effect on Černík and we can see his influence not only in his compositions, but in particular in music folklore activities, for which he is most appreciated by experts. His interest in music folklore had the character of long-term, systemic attempts that included interlinked publication, editing, organisational and collecting activities. This regional composer has not yet been the subject of the attention that his significance deserves.

Key words

Josef Černík, music composer, music folklore activities, folk songs.

Abstrakt

Josef Černík byl představitelem české regionální hudební kultury především první poloviny dvacátého století. Jeho tvůrčí odkaz dodnes hodnotíme jako neobvykle rozmanitý. Coby hudební skladatel se věnoval spíše drobnějším hudebním formám. Charakteristický rys jeho díla představuje inspirační východisko z básnické tvorby Petra Bezruče, Jiřího Wolkera a lidové písně moravské i slovenské. Umělecky působil na Černíka nejintenzivněji Leoš Janáček, jehož vliv spatřujeme nejenom v práci skladatelské, ale zejména v činnosti hudebně folkloristické, jež je odborníky oceňována nejvíce. Zájem o hudební folklor měl charakter dlouhodobého, systematického úsilí, které v sobě zahrnovalo vzájemně propojené aktivity publikační, upravovatelské, organizační a sběratelské. Tomuto regionálnímu skladateli doposud nebyla věnována taková pozornost, kterou by si svým významem zaslouhal.

Klíčová slova

Josef Černík, hudební skladatel, hudebně folkloristická činnost, lidová píseň.

1. Profil Josefa Černíka (1880–1969)

Josef Černík se narodil ve Staříči (nedaleko Frýdku-Místku) v rodině učitele, ředitele kůru a aktivního muzikanta Josefa Černíka. Záhy po Josefově narození se rodina přestěhovala do Bojkovic na Uherskobrodsku, kde se Černík dostává do bezprostředního styku s hudbou a živými lidovými tradicemi, což ovlivnilo jeho budoucí směřování. Po dokončení středoškolských studií¹ jde ve stopách svého otce – pokračuje na učitelském ústavu nejprve v Příboře a poslední dva roky v Brně.

Na svém prvním učitelském místě – v Nezdenicích na Slovácku – působil čtrnáct let. Během tohoto období si několikrát vzal neplacenou dovolenou, aby mohl prohloubit své hudební a pedagogické vzdělání. Ve školním roce 1904/1905 absolvoval tehdy vyhlášenou varhanickou školu v Brně. Znovu se setkal se svým učitelem z brněnského učitelského ústavu – Leošem Janáčkem. Potřeba zlepšit své dovednosti v oblasti instrumentace jej přivedla v roce 1906 k Vítězslavu Novákovi.² V době první světové války působil Černík v nedalekých Záhorovicích, následně opět v Nezdenicích a Uherském Hradišti. Od roku 1919 až do své smrti v roce 1969 žil, vyučoval a tvořil v Brně.

Josef Černík se chtěl stát profesorem, proto se nechal zapsat na mistrovskou školu skladby při Konzervatoři v Brně a i zde na něj působil již zmiňovaný Janáček. „*Četní Janáčkoví žáci si vzali ze svého mistra zářný příklad a ti zvláště vytrvalí se stali v hudební folkloristice jeho přímými spolupracovníky.*“³ Až do odchodu do penze působil Černík na různých typech škol v Brně jako učitel a nějakou dobu i jako řídicí učitel. V roce 1948 dostal nabídku přednášet o folkloristice na nově vzniklé Janáčkově akademii múzických umění v Brně.

Rozsah Černíkových aktivit uměleckých, vědeckých a společensko-kulturních dosahuje neobvyklé šíře. Celý život vykonával učitelskou profesi, s čímž souvisí také jeho odborná hudebně pedagogická činnost. Široké znalosti a zkušenosti vycházející z denní praxe předával především prostřednictvím tisku a rozhlasu. Za nejčastější objekt jeho odborného zájmu lze považovat pěvecké činnosti na různých stupních škol. V hudební výchově se snažil neustále hledat nové cesty.⁴

---

¹ Černík navštěvoval gymnázium v Uherském Hradišti (1892–1896).

² Z dopisu od Vítězslava Nováka: „*Ctěný pane učiteli! Odpovídaje na Vaše dotazy sděluji, že můžete býti na základě vysvědčení brněnské varhanické školy přijat do III. ročníku. Je-li Vám soukromé vyučování milejší – což je zcela přirozené – mohu Vás po prázdninách přijmouti za svého žáka.*“ (Dopis V. Nováka J. Černíkovi ze dne 6. 6. 1906. Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Pozůstalost J. Černíka, k. 1, i. č. 10.)

³ VYSLOUŽIL, J. K jubileu Josefa Černíka. In: *Český lid*, 1955, roč. 42, č. 2, s. 82.

⁴ ŠŮSTKOVÁ, I., KUSÁK, J. Z dějin regionální hudební výchovy – Josef Černík (1880–1969). In: *Hudební výchova*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta (v recenzním řízení, v tisku).

Okrajově zasáhl Černík jakožto autor několika drobnějších povídek a fejetonů také do oblasti umělecko-literární. Značnou důležitost přikládáme i aktivitám organizačním, mezi něž můžeme zařadit pořádání koncertů, besed, setkání s folklorními soubory atd. Řadil se k vyhledávaným odborníkům v oblasti lidové kultury, proto byl zván jako člen porot či odborných komisí. Za nejcennější a odborníky nejváženější se považuje Černíkova činnost hudebně folkloristická, především sběratelská.

Zájem o hudební folklor se stal pro Černíka celoživotní záležitostí. Už od mládí projevoval zájem o lidovou kulturu, a především lidovou píseň jakožto artefakt lidové kultury. Dobře si byl vědom i jejího významu na půdě školských zařízení. Se sbíráním lidových písní začal už ve svých dvaceti letech v oblasti nedalekých moravských Kopanic. A právě tam mu říkali „*Pantáta, čo chodzja po notách.*“⁵ V této nejenom fyzicky náročné činnosti Černík neustal ani v pokročilém věku a svoji pozornost soustředil hned na několik etnografických oblastí. V průběhu života se mu podařilo vydat několik sbírek lidových písní, nicméně množství sesbíraného materiálu i dnes zůstává v rukopisech. Josefa Černíka můžeme řadit po bok dalším našim významným sběratelům, jako byli Leoš Janáček, Hynek Bím, Františka Kyselková, Jan Kunc a další.

Činnost publikační je tematicky pozoruhodná a rozsáhlá. Kromě hudební pedagogiky jsou to především národopisné studie, hudební studie, vzpomínkové stati a další drobné příspěvky z oblasti hudebního a tanečního folkloru. Množství odborných pojednání a skic, jež se nedočkaly vydání tiskem, zůstává v pozůstalosti, a to na několika místech: v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, Státním okresním archivu v Uherském Hradišti, Muzeu Bojkovska, Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV atd.

Černík je autorem skladeb spíše drobnějšího charakteru, můžeme ale prohlásit, že významně přispěl k obohacení brněnské hudební kultury. Skladatelské činnosti se začal intenzivněji věnovat po dokončení svých hudebních studií. Nejvýraznější inspiraci nacházel v lidové písni. Vynikal především svými úpravami lidových písní s doprovodem klavíru a úpravami písní pro nejrůznější sborová tělesa. Aktivní byl Černík i jako muzikant – houslista. Z pozůstalosti víme, že mnohokrát vystupoval za klavírního doprovodu své sestry a nebál se interpretovat skladby vlastní či skladby klasického repertoáru.⁶

---

⁵ VÁCLAVÍK, A. 75 let hudebního skladatele Josefa Černíka. In: *Valašsko (Sborník o jeho životě a potřebách)*, 1955, roč. IV., s 65.

⁶ ČERNÍK, J. *Jak jsem se stal hudebním skladatelem*. Rkp. Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, sign. G407, i. č. 56.263/G407

Černíkovi se dostalo i několikerého ocenění, byl nositelem státního vyznamenání za vynikající práci v oboru lidové písně a lidového umění. Odborníci zpravidla nejvíce vyzvedávají činnost v oblasti hudební folkloristiky. Černík proslul svojí houževnatostí až do posledních let života. „*Osobní zkušenost s prostými lidmi, bezprostřední styk s neporušenou přírodou, školy různých typů, boj o místo v brněnském hudebním životě a cílevědomá až obrozenecká práce ve svých působištích, přispěly k vytvoření jeho ryzího charakteru.*“⁷

2. Josef Černík – skladatel

Na tomto místě si klademe za cíl charakterizovat a systematizovat skladatelské dílo a inspirační východiska Josefa Černíka. Není účelem podat výčet všech skladeb, o to se pokusil již Ivo Stolařík, jenž k Černíkovým 80. narozeninám vytvořil brožuru s názvem *Soupis díla Josefa Černíka*⁸. Vycházíme nejen z ní, ale také z pozůstalosti, kde je mimo jiné uložen (ne zcela úplný) seznam skladeb⁹ sepsaný samotným skladatelem. Pozornost patří především dílům, která jsou svým významem závažnější, vydala se tiskem či byla někdy premiérována.

Když se Černíka dotazovali, jak se stal hudebním skladatelem, odpověděl: „*Myslím, že tak jako všichni ostatní, u nichž se již v chlapeckých letech projevila touha hudebně tvořit – skládat. Hudební nadání jsem zdědil po svém otci (...).*“¹⁰ Významný vliv na rozvoj jeho hudebnosti měli (jak sám také uvádí) muzikanti z Bojkovic a v neposlední řadě také hudební studia a neustálá touha po zdokonalování se. Už v době studií na gymnáziu v Uherském Hradišti přednesl svoji první skladbu – Gavottu (1894) pro housle s doprovodem klavíru a Quodlibet pro smyčcové kvarteto (1895). Černík se netajil tím, že většinu skladeb pocházejících ze studentských let zničil. Byl velmi pilným skladatelem, komponoval s neutuchajícím elánem ve všech životních obdobích.¹¹

Josef Černík vytvořil na sto skladeb pro nejrůznější obsazení. Nejpočetnější zastoupení mají skladby pro smyčcové nástroje a klavír. Skladby jsou důkladně pojmenovány, často velmi poeticky, některé zůstaly i nedokončeny. Důležité postavení zaujímá u Černíka vokální tvorba. Zájem o lidovou píseň ho přivedl k pěstování vokální hudby, namnoze s lidovými texty, jež

---

⁷ STŘÍBRNÝ, V. *Joža Černík, medailon k nedožitým skladatelovým devadesátinám*. Staré Město: Školská a kulturní komise MěstNV, Závodní klub ROH Zeveta v Bojkovicích, 1970, s. 25.

⁸ STOLAŘÍK, I. *Soupis díla Josefa Černíka*. Opava: Slezský ústav Československé akademie věd v Opavě, 1961.

⁹ ČERNÍK, J. *Životopis a seznam skladeb*. Rkp. Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, sign. G450, i. č. 56.306/G450.

¹⁰ ČERNÍK, J. *Jak jsem se stal hudebním skladatelem*. Rkp. Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, sign. G407, i. č. 56.263/G407.

¹¹ ČERNÍK, J. *Životopis a seznam skladeb*. Rkp. Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, sign. G450, i. č. 56.306/G450.

upoutají zpěvností, čistotou a soustředěností výrazových prostředků. Z hudby instrumentální bývají oceňována především díla pro komorní obsazení, jejichž počet ale zdaleka nedosahuje rozsahu tvorby vokální a vokálně-instrumentální. Orchestrální tvorba příliš bohatá není, proto jí ani zde není věnována primární pozornost. Sbírkové lidové písně vzniknuvší z celoživotní sběratelské činnosti jsou zmiňovány v kapitole Hudebně folkloristická činnost, byť by mohly být řazeny i do kapitoly mapující vokální tvorbu.

2.1 Vokální a vokálně-instrumentální tvorba

V roce 1900 zkomponoval Černík první vokální skladbu pro ženský sbor s názvem Krásná očka, která nicméně nevyšla tiskem. O dost významnější místo zaujímá pět mužských sborů na slova lidových písní slováckých – Krajem poezie (vytvořeno 1914). Sbírková vznikla speciálně pro vyhlášené Pěvecké sdružení moravských učitelů, jehož zakladatelem a dirigentem byl Ferdinand Vach.¹² Podíl na vzniku měla Česká akademie věd a umění, s jejíž podporou se dílo vydalo.

Následující desetiletí se nese ve znamení vokální tvorby, jež v tomto období naprosto dominuje. Na slova lidových písní a na texty Petra Bezruče byl zkomponován mužský sbor Cestou života (1915). Dále znovu na slova Bezručova mužský sbor Zem pod horama (1916). S doprovodem klavíru vytvořil Černík cyklus ženských sborů Láska, kde vychází z lidové písně slovenské. Pro Vachův sbor moravských učitelek (vedený sbormistrem Ferdinandem Vachem) byly napsány Lidové písně slovácko-slovenské, které vyšly i tiskem.

Černíkovi často působilo největší obtíže docílit vydání svých skladeb, byť i v této oblasti byl velmi aktivní a snažil se získat finanční prostředky zpravidla prostřednictvím různých institucí. Jednou z nich byla například Jubilejní nadace Bedřicha Smetany, s jejíž podporou se vydaly Slezské písně na slova Petra Bezruče (písňový cyklus pro mužský hlas a klavír). V době první světové války Černíka zaujaly texty Petra Bezruče a mnoho jich během života použil i ve své tvorbě. Imponovala mu jak Bezručova sociální tematika, tak osobitý vztah k slezskému kraji.¹³

Charakteristickým znakem Černíkovy tvorby je její sepětí s lidovou poezií, lidovou písní. *„Lidová poezie je základním kamenem každého básnictví. Naopak lidový básnický text*

---

¹² Bylo to v roce 1930 v Brně, kdy byla poprvé provedena jedna část sbírky, dirigoval Ferdinand Vach.

¹³ V pozůstalosti je uložen dopis od Petra Bezruče, kdy odpovídá veršem na Černíkovo přání k životnímu jubileu: *„Došlo tisíc gratulací, děkuji Vám za tu práci. Posílám Vám do vínku, také tichou vzpomínku.“* Dopis Petra Bezruče Josefu Černíkovi ze dne 15. IX. 1957. Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Pozůstalost Josefa Černíka (*Korespondence osobní, jednotlivé dopisy*), k. 1. i. č. 14.

zhudebněný prostými lidmi je chloubou každého národa a stává se jak předlohou, tak i základnou pro umělecké hudební tvoření.“¹⁴ Černík jakožto pilný sběratel lidových písní v několika etnografických oblastech, znalec lidové písně a hudebního folkloru vůbec kladl velký důraz na to, aby jakákoliv výsledná práce s tímto materiálem působila co nejpřirozeněji a byla v souladu s duchem lidové písně. Ve studii týkající se sborových úprav lidových písní velmi výstižně napsal: „*Je proti duchu lidových písní československých, upravují-li se tyto jakýmkoliv umělým způsobem – harmonizují-li se jakkoliv pro praktickou potřebu. Neboť lidová píseň československá a vlastně ‚lidová‘ vůbec, je většinou projevem singulárním, a není proto pochybnosti, že v této podobě jeví se nám též co nejpřirozeněji.*“¹⁵ Černík tedy i v návaznosti na Leoše Janáčka bral vždy zřetel k podstatě lidové písně a jejímu prostému výrazu.

V roce 1926 vznikla Milenka travička – balada na slova lidové písně moravské pro smíšený sbor, sólový soprán a orchestr. Toto dílo se ve své době dočkalo dokonce několikrát provedení, nejprve rozhlasově, při veřejné premiéře vedl smíšený sbor a orchestr Besedy brněnské s velkým úspěchem Jaroslav Kvapil. O rok později složil Černík další baladu na slova lidové písně moravské s názvem Milenec vrah (s barytonovým sólem). Taktéž poprvé veřejně provedeno pod taktovkou Kvapilovou. Obě kantáty zvítězily v soutěži a získaly ocenění České akademie věd a umění.

Černík často využíval lety prověřených textů lidových písní, stejně tomu bylo i v případě Uspávanek (pro soprán a klavír), které dedikoval svým dětem Mileně a Lumírovi. K památce úmrtí Leoše Janáčka složil lidovou baladu moravskou Na věčnost. Nebyl to ale jen Bezruč, od koho Černík čerpal texty pro své skladby. Cyklus písniček Pod slováckým nebem používá slova Ludevíta Riznera, Hostivíta Tisovského a Svetozára Hurbana. Tři mužské sbory Vzдор byly zase zkomponovány na slova Jana Nerudy, Karla Havlíčka Borovského a Miroslava Tyrše. Významné postavení v Černíkově sborové tvorbě mají tři ženské sbory na slova J. Gregora-Tajovského, J. Belly aj. Nitrava, které byly věnovány Pěveckému sdružení pražských učitelek.¹⁶

Třicátá léta jsou ve znamení inspirace tvorbou prostějovského básníka Jiřího Wolkera. Dle slov Josefa Černíka: „*Mám rád Jiřího Wolkera. Miluju ho pro něho samého a pro jeho poesii, která mi učarovala. Je uchvacující, protože je skvělá. Je skvělá, protože je i osobitá. Zanechává*

---

¹⁴ STRÍBRNÝ, V. *Joža Černík, medailon k nedožitým skladatelovým devadesátinám*. Staré Město: Školská a kulturní komise MěstNV, Závodní klub ROH Zeveta v Bojkovicích, 1970, s. 12.

¹⁵ ČERNÍK, J. *K sborovým úpravám lidových písní československých, program koncertu OPSu* (Obec přátel umění sborového). Brno, 12. XII, 1930, s. 7.

¹⁶ Ve třicátých letech byl dirigentem sboru Metod Vymetal.

*právě stopy tragiky svého tvůrce, předčasně zvěčnělého. I snad předčasně dospělého?*¹⁷ První byl na Wolkerova slova zkomponován cyklus písní (Z poezie Jiřího Wolker) pro střední hlas a klavír, dále mužský sbor Ze soboty na neděli nebo kantáta O nenarozeném dítěti.

Také doba okupace naší země se v Černíkově tvorbě odrazila. Vzniklo např. šest dvojhlasých pochodových písní na slova J. B. Dolenského a B. Fortelného s názvem Vojenské, mužský sbor Rekruti nebo píseň pro střední hlas a klavír, u níž i text sám vytvořil – Hoj, budujeme stát! Rovněž nelehké období druhé světové války se v Černíkově tvorbě odráží. K posilování národního sebevědomí měly přispět Vlastenecké písně (na slova Zdeňka Spilky), podobně také Revoluční a vojenské pochody. Skladby z padesátých let v sobě nesou otisk doby ovlivněné ideologií (Za chlebem! – dvě dvojhlasé sborové písně, Sokolské – tři pochodové písně na slova Lubomíra Černíka atd.).

2.2 Komorní a orchestrální tvorba

První komorní skladby Josefa Černíka vznikly pro smyčcové nástroje, které mu jakožto hráči na housle byly blízké. Za zmínku stojí Miniatury (pro dvoje housle a violu) či Trio (taktéž pro dvoje housle a violu). Poprvé hrál obě skladby na housle samotný skladatel spolu s J. Kubou a J. Vitáskem. V roce 1930 spatřila světlo světa první skladba většího rozsahu pro orchestr – Handrlácká suita, jejíhož prvního provedení se ujal orchestr československého rozhlasu s dirigentem Bakalou.

Černík je autorem řady skladeb pro klavír, např. Chvilkových nálad, na jejichž tvorbě pracoval v letech 1931–1932. Ve své době si oblibu získaly i Černíkovy dětské instruktivní skladby – Jarní kvítka, Letní kvítka, Podzimní květy (1935). Všechny tři svazky se podařilo vydat stejně jako „dětské obrázky“ Z polí a luk. V podobném duchu vznikly další soubory klavírních skladeb pro děti, které ale dodnes zůstaly v rukopisech (Ptáci, Zvířata, Stromy). Na konci třicátých let se Černíkovi podařilo dokončit cyklus fresek pro klavír s názvem Hra barev. Věnoval jej své neteři a vyšel v Hudební matici v roce 1945. Invence – komorní skladba pro housle, violoncello a klavír – vznikla v roce 1942. Její první provedení se konalo o dva roky později na koncertě Klubu moravských skladatelů. Tehdy ji hráli s úspěchem profesori brněnské konzervatoře: Jindřich Polášek, Ferdinand Švanda a Vilém Vaňura.

Černíkovy skladby se ve své době dostávaly poměrně často do programů koncertů a nejrůznějších kulturních akcí, což dokládají dochované záznamy o koncertech a jednotlivých

---

¹⁷ ČERNÍK, J. Můj Jiří Wolker. In: STRÍBRNÝ, V. *Joža Černík, medailon k nedožitým skladatelovým devadesátinám*. Staré Město: Školská a kulturní komise MěstNV, Závodní klub ROH Zeveta v Bojkovicích, 1970, s. 27.

provedení skladeb v pozůstalosti. Především v oblasti Brněnska rozhodně nestála Černíkova tvorba na okraji zájmu, což dnes tvrdit nemůžeme. V současnosti se s Černíkovým dílem v programu koncertů téměř nesetkáváme. Výjimku tvoří písňové sbírky a úpravy lidových písní z různých etnografických oblastí, z nichž dodnes čerpají mnohé folklorní soubory, tělesa a zájemci o lidovou kulturu.

3. Hudebně folkloristická činnost

V souvislosti se jménem Josefa Černíka si zpravidla jako první vybavíme jeho aktivity hudebně folkloristické, především sběratelské. Za pozornost ale stojí také činnost publikační v oblasti hudební folkloristiky, jež dosahuje, co se týká tematického zaměření, největší rozsáhlosti. Dlouholetý odborný zájem o folklor z něj učinil jednoho z našich předních odborníků v této oblasti. Za Černíkem stojí autorství nejenom drobnějších příspěvků a studií¹⁸ z této oblasti, ale také několika odborných kapitol v etnograficky zaměřených monografiích. Z nejvýraznějších počínů můžeme zmínit alespoň spolupráci na Pazdírkově hudebním slovníku naučném. Za průkopnické můžeme považovat také příspěvky v monografii *Moravské Slovensko o lidové hudbě, slovenských písních a tancích*. Podobný význam má např. i stat¹⁹ ve Václavíkově monografii *Luhačovské Zálesí*.²⁰

Aktivitu Černík projevoval i umělecky. Jakožto houslista mnohdy figuroval jako součást prvního uvedení některých svých skladeb (především tedy komorních skladeb pro smyčcové nástroje). Velmi rád se rovněž podílel na interpretování lidových písní coby člen nějakého folklorního seskupení. Důležité místo v Černíkově tvorbě, jak již bylo zmíněno, mají úpravy, harmonizace lidových písní, přičemž většina z nich pochází z vlastní sběratelské činnosti. V této oblasti pro něj stáli inspirací dva jeho učitelé – Leoš Janáček a Vítězslav Novák. Nejednou s nimi svůj způsob práce s folklorním materiálem konzultoval a velmi si vážil jejich

---

¹⁸ Časopisecká základna, v níž se objevovaly Černíkovy články, je značně široká. Jmenujme alespoň: *Lidové noviny*, *Národní věstník československý*, *Hudební revue*, časopis *Hudba a škola*, *Zájmy Slovače* apod. Množství prací měl Černík připravených k tisku, ale k vydání nedošlo (uloženy v pozůstalosti).

¹⁹ Má název *O písních Luhačovského Zálesí* po hudební stránce.

²⁰ ŠŮSTKOVÁ, I. Hudebně folkloristická a sběratelská činnost Josefa Černíka (1880–1969). In: *Janáčkiana 2018. Sborník z 34. ročníku muzikologické konference Janáčkiana 2018*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta (v recenzním řízení, v tisku).

připomínek.²¹ Pro tvorbu vokální či vokálně-instrumentální si Černík velmi často volil časem prověřené lidové texty.²²

Sběratelská činnost Josefa Černíka začala v oblasti moravských Kopanic, kam se vydal již v době po dokončení učitelského ústavu (tedy ve svých dvaceti letech). Vracel se sem v různých životních etapách, své sběry postupně rozšiřoval, prohluboval a srovnával, což je z dnešního pohledu velmi cenné. Výsledek jeho sběratelské činnosti tvoří několik edic Zpěvů moravských kopaničářů. První oficiální vydání (1902) obsahuje na sto písní bez klavírního doprovodu a druhé vydání (1908) rozšířil o více než dvě stovky písní, přičemž v něm lze pozorovat zdokonalování sběratelské techniky. V roce 1910 tato Černíkova nejpopulárnější sbírka vychází doplněna o klavírní doprovod písní. Sběratel se znovu a znovu vydával do oblasti Kopanic a ve své práci pokračoval. V padesátých letech měl k tisku připraveno již na 1 800 písní s variantami. Usiloval o vydání této sbírky v celém rozsahu, protože šlo o práci, které se věnoval více než padesát let a považoval ji za stěžejní. Sbírkou se ale přes mnohé přísliby vydavatelů vydat nepodařilo.

Pozoruhodný sběratelský počín představuje sbírka písní s názvem *Cikánské písničky*, vydaná v roce 1921, již můžeme chápat jako jeden z prvních dokladů písňového repertoáru této české minority. Černík popisuje svůj motiv pro zápis písní takto: „*Obrazem duše ‚cikánské‘ jsou tyto lidové písničky. Podáváme je veřejnosti, abychom aspoň z části vyplnili mezeru v kultuře písňové vůbec (...). Také ze snahy a touhy poznati i duševní život ‚cikánský‘ (...).*“²³ Ve dvacátých letech Černík sestavil ještě další sbírku písní (*Na výlet! Kytice písní pochodových*), které měly přímo sloužit školské praxi podobně jako *Kytičky z národních písní československých pro mládež měšťanských a středních škol* (1932) či *Kytička z nápěvků, popěvků a písniček československých pro školy mateřské* (1936).

S podporou Ministerstva školství byla ve čtyřicátých letech sestavena sbírka *Po našem!* Dvě stě sedmnáct písní lidových (1943). Jsou zde jak písně z oblasti Kopanic, tak ze Slovácka.

---

²¹ Z dopisu Vítězslava Nováka Josefu Černíkovi: „*Ctěný pane! Zasílaje několik poznámek a pokynů k Vaším průvodům, podotýkám, že písemné dorozumívání jest vždy obtížnější a neúplnější nežli mnohdy krátký rozhovor. Vyberte si tedy z mého výkladu, co se Vám bude líbit, a opravte, co uznáte. V podstatě totiž souhlasím s Janáčkem, že doprovody k lidovým písním nesmí být umělé. Ovšem musí býti vždy umělecké, ne diletantské. Harmonisátor musí při veškeré objektivnosti, s jakou k písní lidové hledí, podati ve zpracování jejím jistou dávku své osobitosti. V jaké míře je to přípustno, o tom rozhodne vždy píseň sama. (...)*“ Dopis V. Nováka J. Černíkovi ze dne 8. 6. 1902. Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Pozůstalost J. Černíka (*Korespondence od V. Nováka*), k. 1, i. č. 10.

²² BLAŽEK, V., BLAŽKOVÁ, J. *Josef Černík, sběratel a harmonisátor kopaničářských písní*. In: Slovácko (Národopisný sborník pro moravsko-slovenské pomezí), 1965, roč. 7, str. 121–125.; ŠŮSTKOVÁ, I. Hudebně folkloristická a sběratelská činnost Josefa Černíka (1880–1969). In: *Janáčkiana 2018. Sborník z 34. ročníku muzikologické konference Janáčkiana 2018*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta (v recenzním řízení, v tisku).

²³ ČERNÍK, J. *Cikánské písničky*. Brno: Hudební nakladatelství na Moravě (O. Pazdírek), 1921, s. 2.

Sbírka měla taktéž v době německé okupace posilovat národní sounáležitost. Usilovnou sběratelskou práci J. Černíka dále dokládají sbírky s názvem *Z marikovských Kopanic* (1951) a *Z papradenských Kopanic* (1956). V obou případech se jedná o lidové písně upravené pro soprán a alt s doprovodem klavíru. Je patrné, že Černíkově sběratelské činnosti se nevyhnula ani oblast Slovenska.

Černíkově zájmu kromě toho neunikla ani malá etnografická oblast Luhačovské Zálesí, do níž spadá jen několik obcí v okolí Luhačovic. Sbíráni a zapisování písní se Černík začal věnovat na žádost Antonína Václavíka.²⁴ Vznikla tak sbírka *Záleské písně z okolí Luhačovic* (1957). Písně sběratel dělí tematicky i dle zpěvních příležitostí a součástí sbírky jsou i odborná pojednání o lidové písni a tanci na Zálesí.²⁵

Závěr

Rozsah uměleckých, vědeckých a společensko-kulturních aktivit Josefa Černíka je neobvyklý. Byl významnou osobností podílející se na formování regionální hudební kultury. Pozornost tohoto textu směřovala především na tvorbu skladatelskou, v níž dominují díla vokální a vokálně-instrumentální. Celoživotní inspirační východisko pro Černíka coby skladatele představovala lidová píseň, což je v souvislosti s jeho houževnatou činností hudebně folkloristickou. Právě v této oblasti je nejvíce vyzdvihováno sběratelství lidových písní, díky němuž se dostal do širšího povědomí. Svým významem by si osobnost a dílo Josefa Černíka zasluhovaly intenzivnější pozornost.

Bibliografie

1. Pozůstalost Josefa Černíka (Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Muzeum Bojkovska)
2. BLAŽEK, V. BLAŽKOVÁ, J. *Josef Černík, sběratel a harmonisátor kopaničářských písní*. In: Slovácko (Národopisný sborník pro moravsko-slovenské pomezí), 1965, roč. 7, str. 121–125.
3. ČERNÍK, J. *Cikánské písničky*. Brno: Hudební nakladatelství na Moravě (O. Pazdírek), 1921.

---

²⁴ Antonín Václavík (1891–1959) byl znalcem Luhačovského Zálesí a zároveň autorem vyčerpávající monografie *Luhačovské Zálesí* (první vydání 1930).

²⁵ ŠŮSTKOVÁ, I. Hudebně folkloristická a sběratelská činnost Josefa Černíka (1880–1969). In: *Janáčkiana 2018. Sborník z 34. ročníku muzikologické konference Janáčkiana 2018*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta (v recenzním řízení, v tisku).

4. ČERNÍK, J. *Jak jsem se stal hudebním skladatelem*. Rkp. Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, sign. G407, i. č. 56.263/G407.
5. ČERNÍK, J. *K sborovým úpravám lidových písní československých, program koncertu OPSu* (Obec přátel umění sborového). Brno, 12. XII, 1930, s. 7–9.
6. ČERNÍK, J. Můj Jiří Wolker. In: STŘÍBRNÝ, V. *Joža Černík, medailon k nedožitým skladatelovým devadesátinám*. Staré Město: Školská a kulturní komise MěstNV, Závodní klub ROH Zeveta v Bojkovicích, 1970, s. 27–29.
7. ČERNÍK, J. *Životopis a seznam skladeb*. Rkp. Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, sign. G450, i. č. 56.306/G450.
8. Dopis Petra Bezruče Josefu Černíkovi ze dne 15. IX. 1957. Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Pozůstalost Josefa Černíka (*Korespondence osobní, jednotlivé dopisy*), k. 1. i. č. 14.
9. Dopis V. Nováka J. Černíkovi ze dne 8. 6. 1902. Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Pozůstalost J. Černíka (*Korespondence od V. Nováka*), k. 1, i. č. 10.
10. STOLAŘÍK, I. *Soupis díla Josefa Černíka*. Opava: Slezský ústav Československé akademie věd v Opavě, 1961.
11. STŘÍBRNÝ, V. *Joža Černík, medailon k nedožitým skladatelovým devadesátinám*. Staré Město: Školská a kulturní komise MěstNV, Závodní klub ROH Zeveta v Bojkovicích, 1970.
12. ŠŮSTKOVÁ, I. Hudebně folkloristická a sběratelská činnost Josefa Černíka (1880–1969). In: *Janáčkiana 2018. Sborník z 34. ročníku muzikologické konference Janáčkiana 2018*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta (v recenzním řízení, v tisku).
13. ŠŮSTKOVÁ, I., KUSÁK, J. Z dějin regionální hudební výchovy – Josef Černík (1880–1969). In: *Hudební výchova*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta (v recenzním řízení, v tisku).
14. VÁCLAVÍK, A. 75 let hudebního skladatele Josefa Černíka. In: *Valašsko (Sborník o jeho životě a potřebách)*, 1955, roč. IV., s. 64–65.
15. VYSLOUŽIL, J. K jubileu Josefa Černíka. In: *Český lid*, 1955, roč. 42, č. 2, s. 82–83.

Kontakt

Mgr. Ivana Šůstková
Ostravská univerzita v Ostravě
Sustkova.I@seznam.cz